

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KREITI YA 12

SEPFA.1

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2014

MEPUTSO: 80

NAKO: 2 diiri

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 11.

AFTERNOON SESSION

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO tše THARO, e lego ya A, ya B le ya C.

KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)
KAROLO YA B: Kakaretšo (10)
KAROLO YA C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo (40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi.
3. Araba dipotšišo ka MOKA.
4. Karolo YE NNGWE le YE NNGWE e ngwalwe letlakaleng le LEFSA.
5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga karolo YE NNGWE le YE NNGWE.
6. Tatelano ya dikarabo e swane le ya dipotšišo.
7. Tshela mothaladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.
8. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.
9. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.
10. Nako yeo e akanywago ge go arabja lephephe le e ka ba ka tsela ye:

KAROLO YA A: Metsotso ye e ka bago ye 50
KAROLO YA B: Metsotso ye e ka bago ye 30
KAROLO YA C: Metsotso ye e ka bago ye 40

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

1.1 Badišiša temana ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka yona.

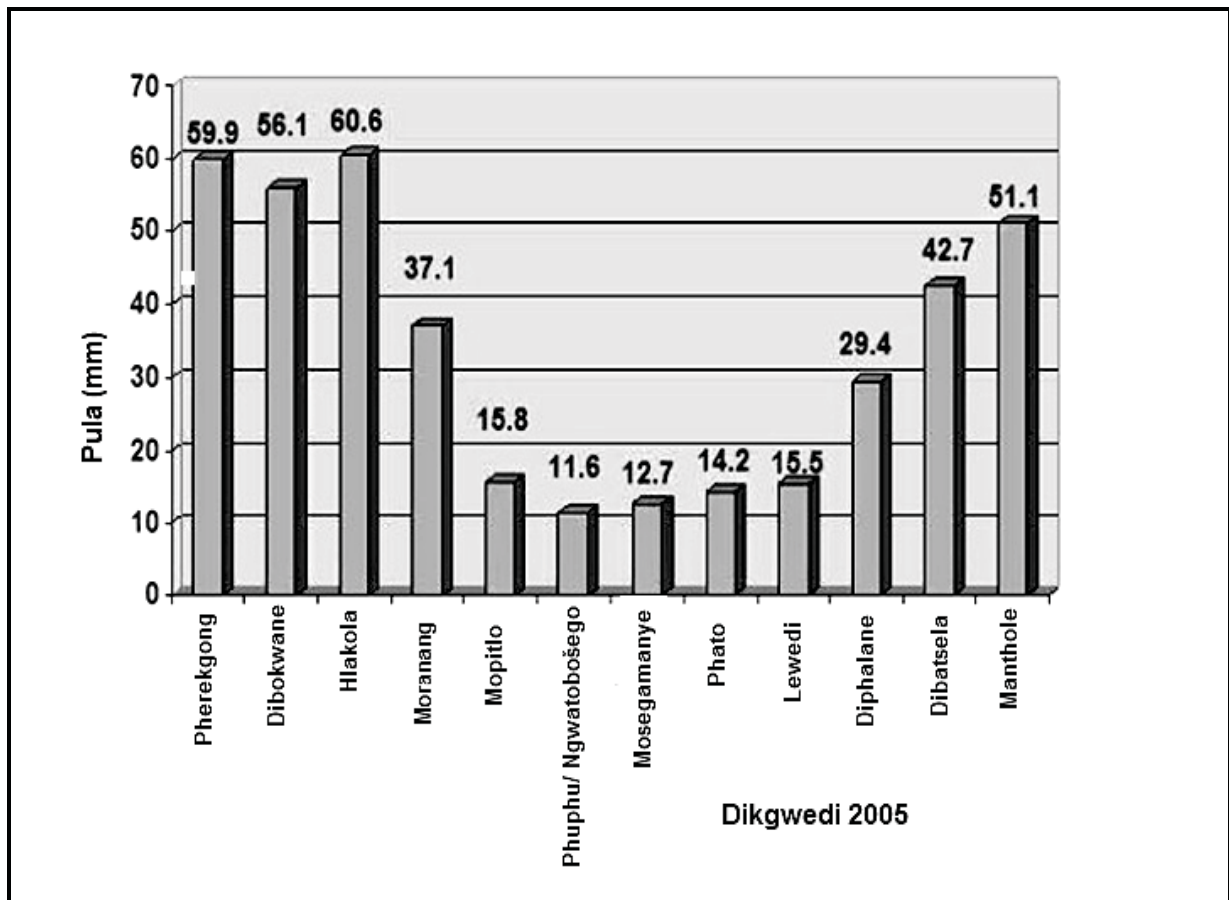
MOLATO KE WA MANG?		
1	Magagešo, taba ya dikotsi mebileng ke tlhobaboroko go Kgoro ya Dinamelwa le go rena batho ka kakaretšo lefaseng la Afrika-Borwa. Go se hlokomele diruiwa tša rena ka mešogofela go dira gore go be le dikotsi mebileng gomme bana ba borena e be digole, ditšhiwana le ditšhiololo. Tabakgolo ke ge re di bona di sa buša moya, gore di hlola tshenyo ya difatanaga le go lobiša batho maphelo ga re tshwenyege. Motho wa gona ge a ekwa go thwe kgomo goba tonki e thutšwe ke sefatanaga mmileng, gore a epe molete a felelele ka gare. Go ena le gore a kgeregele moo go lego kotsi, o iphapantšha le matšema, a itshesengwa gore e ka no ba e le ya gagwe. Ge a ka kwa gore ke ya gagwe, o e latola latolang yela ya kgale.	5 10
2	Kgoro ya Dinamelwa e goeletša tšatši ka tšatši ka masolo a yona a mabjalo ka 'Goroga o Phela', maikemišetšo e le gore go se be le dikotsi mebileng ya gaborena, fela rena batho seo ga re se sekegele tsebe goba gona go se fa šedi. Kgoro ya Temo le yona e tlile ka lenaneo la go rweša diruiwa mapanta a go phadima ge a lebane le seetša sa mabone a sefatanaga gore di kgone go bonala gabotse bošego, mme di se thulwe ke difatanaga.	15
3	Ge di le madišong diruiwa ga di šalwe morago. Go a bopelanwa ge di swanetše go ntšhwa, go fošanwa ka noga e phela. Di bulelwa ka nako yeo go ratago bona mola ba sa di sediše selo goba gona go di kalokanela ka diyamaleng. Sa go makatša ke gore bengleruo ba le tseba nakong ya ge ba rekiša fela gore le tsenye setseka ka gae goba le nyalele morwa, le nyale ngwetši, bj.bj.	20
4	Diruiwa di inyakela tlhokomelo fela gore go efogwe dipšhešamare tša maitirelo. Naa re a ikgantšha ge dinkgwete tšeo di bego di hlabolla naga ya gaborena ya Afrika-Borwa di hlokošetše ka baka la diruiwa mo mebileng? Ke šupa bomotlatšamohlali wa SAFA mohu Morena Thomas Madigage le ba bangwe bao ba hlokošetšego ka baka la kgomo goba tonki ya lešidi. Ba lekgotla la SPCA ba swanetše go tiiša letsogo gore diruiwa di se ralale le mebila. Ba swanetše go kgalema bengleruo ka bogale, le go ba lemoša bohlokwa bja go hlokomela leruo la bona. Lekgotla le le na le maikarabelo a go šireletša le go lwela ditokelo tša diphoofolo ka kakaretšo, go akaretšwa le tšona diruiwa. Tlhokomelo e akaretša go bona gore di robala lefelong la tšona le le bolokegilego.	25 30 35

5	Mokintsa, raleselago wa motse, ge a hwetša diruiwa mmileng o be a di gapela ka lešakeng la leselaga la gagwe. Ka matšatši a mangwe a fela a itefa ka go ripa bophelo bja ye nngwe gomme a rekiša nama ka theko ya fasefase. O ile go lemogwa, a begwa foramong ya motse ya twantšho ya bosenyi. Ditaba tša thoma go thatafa ge ba foramo ba botšolodišiša Mokintsa gore o ipona molato goba aowa. 'Ga ke ipone molato Bahlomphegi.' 'Ka lebaka la eng o sa ipone molato?'	40
	'Ke be ke phološa maphelo a tšona le a baotledi gammogo le difatanaga tša bona. <u>Mo di lego gona di bolokegile kudu beng ba ka</u> , ka lešakeng la leselaga la ka, thobela. Beng ba tšona ba ka tla ba di gapa, fela ba tla swanelwa ke go ntefa ka ge ke ba boloketše tšona.' 'Tšeo di llwego ke bjelele tšona?'	45
	[Boitlhamelo]	

- 1.1.1 Go ya ka temana ya 1 dikotsi mebileng di hlolwa ke eng? (2)
- 1.1.2 Efa ditlamorago tše PEDI tša dikotsi tša mebileng go ya ka temana ya 1. (2)
- 1.1.3 Akaretša temana ya mathomo ka dintlha tše PEDI. (2)
- 1.1.4 Efa mehola ye MEBEDI ya diruiwa go ya ka temana ya 3. (2)
- 1.1.5 Tsopola sekafoko go tšwa temaneng ya 3 seo se laetšago gore diruiwa di tsoša ntwaga ge di swanetše go yo dišwa. (2)
- 1.1.6 Laetša phapano ya mošomo gare ga Kgoro ya Dinamelwa (temaneng ya 2) le mokgatlo wa SPCA (temaneng ya 4). (2)
- 1.1.7 Go tšwa temaneng ya 4 laetša tokelo ya diphoofolo. (2)
- 1.1.8 Ke thuto efe yeo e tšweletšwago ke tekakwešišo ye? (2)
- 1.1.9 Hlaloša tšhomišo ya lentšu le 'lešidi' lefokong le le kotofaditšwego temaneng ya 4. (2)
- 1.1.10 Lefoko le le thaletšwego temaneng ya 5 le tšweletša ntlha goba kgopolo? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.1.11 Ge o be o le Tona ya tša Temo o be o ka dira eng go kgonthišiša gore diphoofolo ga di sepelele mebileng? (2)
- 1.1.12 Na maitshwaro a Mokintsa ke ao a amogelelegago setšhabeng? (2)

1.2 Lebeledišiša seswantšho se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka sona.

[Boithamelo]

1.2.1 Kerafo ye e bolela ka:

- A Dipula go ya ka mengwaga
- B Maina a dikgwedi
- C Dikgwedi tša ngwaga
- D Pula go ya ka dikgwedi (1)

1.2.2 Ke kgwedi efe ye e humanego pula ye ntši go ya ka kerafo ye? (1)

1.2.3 Pula kgweding ya Lewedi le pula kgweding ya Diphlane di fapana ka dipersente tše kae? (2)

1.2.4 Na ke ditlamorago tša mohuta mang tše di ka tlišwago ke seemo sa pula sa dikgwedi tše: Phuphu, Mosegamanye le Phato. Efa ntlha E TEE gomme o e fahlele. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Bala temana ye e latelago gomme o ngwale **dintlha tše šupa tše di laetšago katlego ya Mosima mošomong wa gagwe.**

DITAELO

1. Ngwala dintlha tše šupa mafokong ao a feletšego ka mantšu ao a sa fetego a 70.
2. Nomora mafoko a gago go tloga go 1 go fihla go 7.
3. Ngwala ntlha e tee lefokong le tee.
4. Šomiša mantšu a gago ka mo go kgonagalago.
5. Ngwala palomoka ya mantšu ao o a šomišitšego ka mašakaneng mafelelong a kakaretšo ya gago.

GO ATLEGA MOŠOMONG

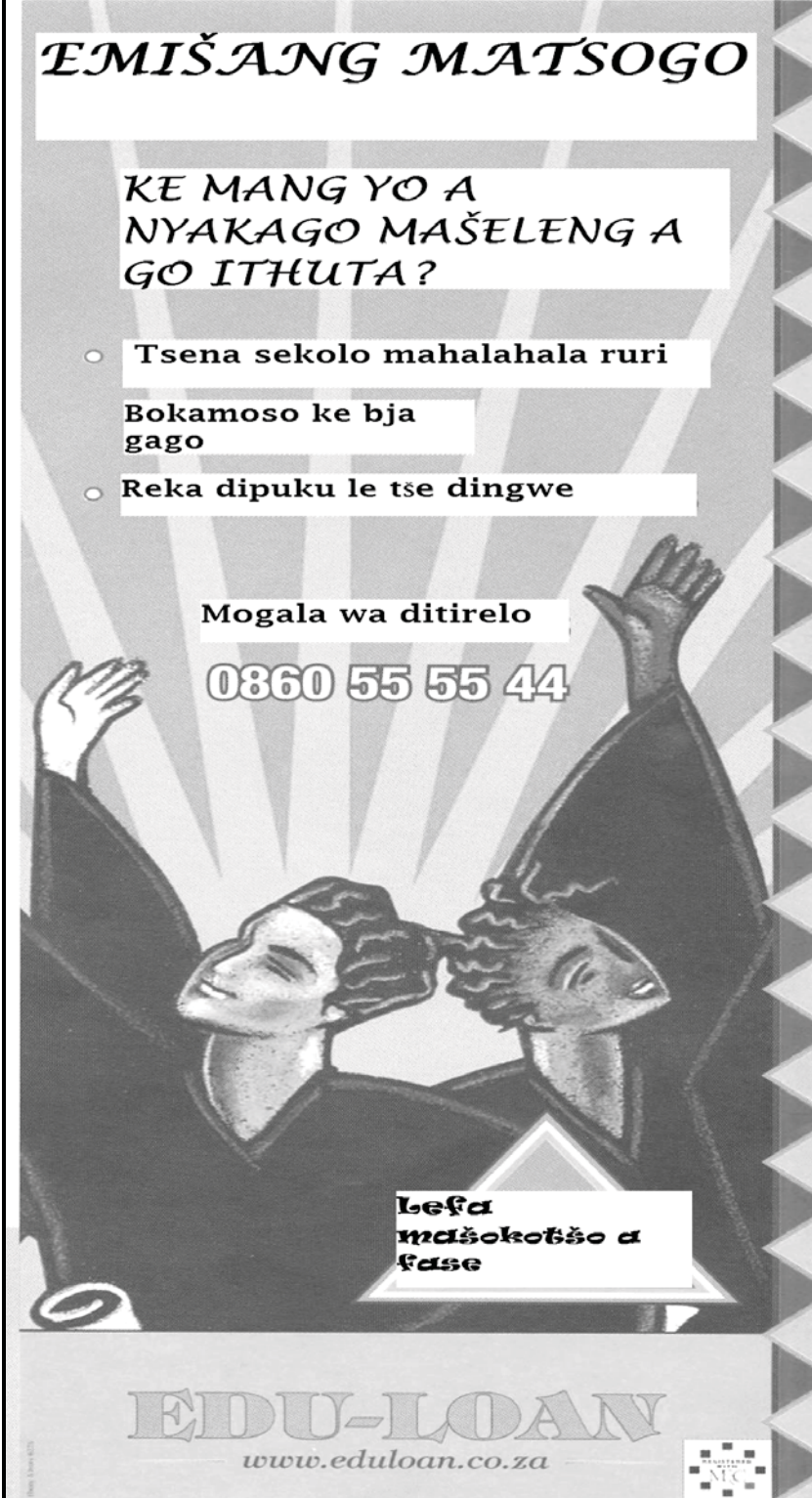
Mosima ke kgale a nyakana le mošomo, lehono o o swere ka a mabedi. O thabile go feta le namane e sa tšwa go nyanya. O tsena mošomong ka nako, matšatši a mangwe a tsene pele ga nako ya mošomo. Le dijong o a ya a ba a boa ka nako. O rile go fihla mošomong wa gagwe ya ba motho yo a theeletšago ka šedi le go lebeledišiša tshepedišo ya merero ya mošomo woo pele a ka šišinya diphetogo tše dingwe. Ge o ka mo hwetša mošomong wa gagwe o tlo nwa meetse wa kgolwa. Gape moaparo wa gagwe o swanetšana le go sepelelana thwii! le mošomo wa gagwe. Mosima o tšhaba go sekišwa ka dilo tše a sa di tsebego, ka gona o ipoditše gore ga a nyake go ipona gare ga dihlophana tša go sebana ka batho. 'Dipolelo ke lenaba la nako,' a realo Mosima a tiišetša maemo a gagwe. O ipeile ka tlase ga bašomimmogo ka gore a rata go ithuta tše ntši go tšwa go bona. Morago ga dikgwedi ke ge Mosima a šetše a dira dinyakišišo ka mošomo wa gagwe ebile a etla ka diphetogo tša go tšwetša mošomo pele. Bjale o thoma dilo ka boyena, ga a emele go botšwa go dira dilo. Selo se se dirago gore Mosima a ipshine ka mošomo ke tlhompho le lerato tše a di bontšhago bathong. Lelemeng la gagwe go ela mantšu a go swana le 'ke a leboga' le 'ka kgopelo'. Le lehono o sa botša bagwera gore o ipshina bjang ka mošomo wa gagwe.

[Boitlhamelo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO POTŠIŠO YA 3

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

EMIŠANG MATSOGO

**KE MANG YO A
NYAKAGO MAŠELENG A
GO ITHUTA?**

- **Tsena sekolo mahalahala ruri**

**Bokamoso ke bja
gago**

- **Reka dipuku le tse dingwe**

Mogala wa ditirelo

0860 55 55 44

**lefa
mašokoššo a
fase**

EDU-LOAN
www.eduloan.co.za

© 2014 UNISA

UNISA
NSC

[E amantšwe go tšwa go UNISA magazine]

- 3.1 Ke eng seo se bapatšwago mo? (1)
- 3.2 Tsopola leadingwa leo le ngwadilwego ka bontši o be o le ngwale ka botee. (2)
- 3.3 Na tshedimošo ya tlaleletšo mabapi le papatšo ye e hwetšwa kae? (1)
- 3.4 Kgetha karabo ya maleba.
- Mmapatši o šomišitše fonte ye kgolo:
- A Go gatelela molaetša
B Go goga šedi ya mmadi
C Go jabetša mmadi
D Go eletša mmadi (2)
- 3.5 Akanya molaetša wo o tšweletšwago ke lefoko le, 'emišang matsogo'. (2)
- 3.6 Tsopola mohlala wa polelo ya go jabetša papatšong. Fahlela karabo ya gago. (2)
- [10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathuni ye le mantšu a yona gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

[E nolofadišwe go tšwa go Inthanete]

- 4.1 Efa dihlopha tše THARO tšeo di emelwago ke batho bao ba tšweleditšwego khathuning ye. (3)
- 4.2 Kgetha karabo ya maleba.
Go direga eng mo khathuning?
- A Mosadi o kuka ngwana yo a llogo ka gore ditokelo tša gagwe di a gatakwa.
B Mošemane o eme ka maoto go laetša gore o a belaela.
C Batho ba go se itekanele ba ipelaetša ka tšeo ba sa kgotsofalego ka tšona.
D Mosadi o dutše godimo ga wilitšhere/setulothwethwiša ebile o a opela. (1)
- 4.3 Tšweletša phapano magareng ga pudula ya 1 le ya 2. (2)
- 4.4 Na ke maikutlo a mohuta mang ao a tšwelelago khathuning ye? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 4.5 Na o bona seo se dirwago ke batho ba mo khathuning e le toka? Efa lebaka. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Bala temana ye gore o tle o kgone go araba dipotšišo tšeo di latelago.

1	Ke leboga Modimo ka sebaka se ke se hweditšego sa go go ngwalela le go go botša ditaba tše. Ke be ke ratile go go botša tšona mohlang ola re tšwele re ile maikhutšong a Matswalo a Morena re iketlile lewatleng, Durban. Ngwanaka, tseba gore o mpho yeo ke e filwego ke Modimo morago ga dithapelo le meokgo yeo ke Mo tšhetšego ka yona mengwagangwaga nna le mmago. Ke rata go go godiša ka ditsela le melao yeo A nthutilego yona ka ge ke go kgopetše go Yena. Yena Tatagodietša a <u>ka</u> se tsoge a lahlile bana ba Gagwe.
2	Ke tlo go fepa ka dijo tša moya le tša nama ka go godišetša ka ngwakong woo o tlogo go šireletša dipuleng tša sefako, madimong a bophelo, maregeng a go tonya kudu le letšatšing le le fišago la go ntšha hlapi ka meetseng. Ke ikgafa go dira ka moo nka kgonago gore thuto e be bokamoso bja gago. Lefase la lehono le nyaka baetapele bao ba rutegilego. Motho ge a rutegile gomme a itlhompha le yena o a hlomphega. Tseba gore o swanetše go ba setho se bohlokwa setšhabeng sa geno. O se itebelele o nnoši. Ke tla leka ka maatla gore o hwetše thuto ya maleba go Yunibesithi goba Kholetšhe yeo o e ratago. Ke dumela gore o tla kwana le nna ge ke re ngwana yo a sa ratego thuto o a itahla. Hlompha motho yo mogolo le yo monnyane ka ge motho e le seswantšho sa Modimo.

[Boitlhamelo]

- 5.1.1 Ngwala leina la legoro la bošupa temaneng ya mathomo. (1)
- 5.1.2 Tsofola mehlala ye MEBEDI ya leitiri go tšwa temaneng ya 2. (2)
- 5.1.3 Leina le 'mengwagangwaga' ke:
 A Leinakgopolo.
 B Leinakgoboko.
 C Leinagokwa.
 D Leinagohle (1)
- 5.1.4 Lentšu le: lewatleng ke lehlathi.
 (a) Ngwala gore ke la mohuta mang. (1)
 (b) Re tseba bjang gore ke lehlathi? (1)
- 5.1.5 Mantšu a: 'ratile' le 'kgopetše' a tšea meselana ya –ile le –etše. Ke ka lebaka la eng? (2)
- 5.1.6 Laetša gore makopanyi ao a kotofaditšwego a fapana bjang. (2)
- 5.1.7 Hlaola lethuši lefokong le le latelago gomme o le šomiše lefokong la go kwala bjalo ka lediri.
 'Ke tla leka ka maatla.' (2)
- 5.1.8 Lefoko le 'Ngwana yo a sa ratego thuto ...' ke mohlala wa leamanyidritebanyi. Fahlela. (2)
- 5.2 Lebelela seswantšho se le mantšu a sona gore o tle o kgone go araba dipotšišo tšeo di latelago:

[Inthanete]

- 5.2.1 Morutiši o tšweletša maikutlo a a itšego. Lelatodi la maikutlo ao ke:
- A Lenyatšo.
 - B Pefelo.
 - C Lethabo.
 - D Kgalefo. (2)
- 5.2.2 Ngwala mainamatšo ao a emetšwego ke batho ba seswantšhong. (2)
- 5.2.3 Phošolla diphošo tša maswaodikga go tšwa puduleng ya 1. (2)
[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80

